

Gazda, Jiří

[Sekaninová, E. Dvojjazyčná lexikografia v teórii a praxi]

Opera Slavica. 1994, vol. 4, iss. 4, pp. 56-58

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116606>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ještě v XVIII. stol. sehrál církevně-slovanský jazyk významnou úlohu v Srbsku. Ve 2. pol. XVIII. stol. a na přelomu XIX. stol. se stal jakýmsi substrátem, do něhož pronikly prvky živé srbstiny a vznikl nový útvar knižního jazyka, tzv. slavenosrbština, která později začala fungovat jako spisovný jazyk předvukovského období až do 2. desetiletí XIX. stol.

Na str. 44 jsou ukončeny výklady, představující vlastně první část knihy. Na téže stránce následuje velmi krátký *závěr* a dále *poznámky* k textu (s.45-50).

Druhá část studijní příručky je v podstatě doplněním předcházející části. Nese záhlaví *Životy svatých ruské provenience - různotvary žánru v průběhu staletí* (s. 51-70). Autorka upřesňuje v podčarové poznámce, že předmětem zájmu zde nejsou tzv. knížecí životy svatých, jež měly své historické motivace a plnily specifické funkce. Na rozboru čtyř ruských podob životů svatých (*Život Feodosije Pečerského Vyprávění o smrti Pafnuťje Borovského, Život protopopa Avaakuma a Živá nebožka* - povídka I. S. Turgeněva, jehož prostřednictvím žánr životů svatých vplynul vlastně již do nové literatury) ukazuje, jak byla živá tradice tohoto žánru, pěstovaného v církevněslovanském jazykovém prostředí, ale postupně překračujícího tento rámec a vstupujícího do kontextu jednotlivých

národních literatur. Za touto částí jsou umístěny *poznámky* k textu (s. 71-74). Skriptum uzavírají *seznam literatury* (s. 75-77) a *obsah* (s.78).

Recenzovaný učební text je nesporně přínosem pro studující slavistických oborů. Poměrně útlá brožurka obsahuje důležitá a zajímavá fakta z oblasti církevně-slovanského písemnictví a kulturního dědictví celého areálu Slavia Orthodoxa. To umožňuje, aby si čtenář udělal představu o kulturních dějinách jižní a východní Evropy. Zpracovaný materiál v předkládané publikaci svědčí také o autorčině hluboké fundovanosti a sečtělosti odborné literatury, na niž se ve svých výkladech průběžně odvolává. Celou řadu údajů upřesňuje dalšími doplňujícími komentáři v poznámkách. Nabízí se snad výtka ke grafické úpravě: první část knihy je pomocí paragrafů rozdělena na kapitoly, avšak v obsahu na konci knihy jsou vedle příslušných paragrafů uvedeny ještě názvy jednotlivých kapitol, které v části výkladové chybějí. Jinak recenzovaná práce je ojedinělou publikací svého druhu. Lze o ní bez nadsázky říci, že se stane vítanou a potřebnou pomůckou, která bude mít patřičný ohlas nejen u studujících slavistických oborů, ale u všech, koho zajímají kulturní dějiny jižních a východních Slovanů.

Aleš Brandner

Sekaninová, E.: Dvojazyčná lexikografie v teorii a praxi. Veda, SAV, Bratislava 1993, 251 s.

Autorka, přední slovenská rusistka, bývalá dlouholetá vedoucí vědecká pracovnice oddělení slovanských jazyků Jazykovědného ústavu Ludovíta Štúra Slovenské akademie věd v Bratislavě, v monografii

zúročuje a zevšeobecňuje poznatky a zkušenosti ze své čtyřicetileté lexikografické práce na pětisvazkovém Velkém rusko-slovanském a dosud nedokončeném šestisvazkovém Velkém slovensko-ruském

slovníku (zatím poslední je *Velký slovensko-ruský slovník, IV. diel, R-Š*, Veda, Bratislava 1990) a na řadě dalších překladových slovníků tohoto typu menšího rozsahu, které již několik desetiletí dobře slouží především potřebám slovenských rusistů a překladatelů. V centru jejího badatelského zájmu je právě teorie a praxe dvojjazyčné lexikografie.

Ve své již druhé monografii (první: *Sémantická analýza predponového slovesa v ruštine a slovenčine*, Bratislava, Veda 1980), která představuje generalizovanou syntézu poznatků uveřejňovaných po několik desetiletí v dílčích lexikologických a lexikografických studiích, autorka soustředí uje pozornost na srovnávací studium slovní zásoby v rámci srovnávací lexikologie a dvojjazyčné lexikografie, poukazuje na shody a rozdíly mezi lexikologií a lexikografií obecně a mezi srovnávací lexikologií a dvojjazyčnou (ekvivalenční) lexikografií zvláště. V obecně teoretické části autorka dále podrobně analyzuje teoretická východiska a cíle dvojjazyčné lexikografie, podává přehled vývoje názorů na nejobecnější otázky sémaziologie a srovnávací jazykovědy v lingvistice XX. století, přičemž se opírá především o autority ruské, české, slovenské, a částečně i německé lingvistiky.

Vlastní teoreticko-metodologické jádro práce tvoří nejrozsáhlejší oddíl *Dvojjazyčná lexikografia v teorii*, v jehož úvodu autorka věnuje značný prostor objasnění a obhajobě teorie "překladového významu" (nebo "překladového ekvivalentu"), založené na názorech L. V. Ščerby a prosazované v slovenské poválečné lexikografické teorii i praxi především kolektivem lexikografů SAV v čele s A. V. Isačenkem. Podstatou této teorie je názor, že slovníkové heslo v překladovém slovníku nemá být členěno podle významů ve výchozím jazyce, ale podle ekvivalentů, odrážejících seskupení relevantních, avšak jinak reali-

zovaných sémantických příznaků v jazyce cílovém: "... ako jednojazyčný výkladový slovník má ukázat významy lexém a ich rozhraničenie na základe istých kritérií v jednom jazyku, dvojjazyčný prekladový slovník (lepšie ekvivalenčný) má ukázat ako sa významy ekvivalentných lexém (z väčšej časti nie plne sa kryjúcich) prekrývajú. Pri členení hesla na významy v dvojjazyčnom slovníku nejde o "opieranie sa o preklady", ale o poukázanie, ako sa prekrýva semémová zostava, realizovaná lexémou v jazyku L_1 a jej ekvivalentom v jazyku L_2 ." (s. 50).

Na základě členění hesel podle překladových ekvivalentů autorka vyčleňuje 7 ekvivalenčních typů v rámci symetrické, symetricko-asymetrické a asymetrické ekvivalence, které dokumentuje na konkrétních lexémech v oboustranných binárních relacích: slovenština - čeština, ruština, němčina, angličtina. Ačkoliv zde autorka nezapře svoji základní specializaci a většinu svých teoretických výkladů opírá primárně o materiál ruský, v němž se pohybuje nejpřesvědčivěji, důsledně přihlížení k ostatním uvedeným jazykům činí z její práce rukověť platnou pro konfrontační lexikologii a dvojjazyčnou lexikografií obecně. Preciznost a zasvěcenost komentáře k bohatému lexikografickému materiálu působí přesvědčivě i tam, kde uživatelé slovníků koncipovaných na základě poněkud odlišných metodologických východisek mohou vznikat pochybnosti jak v posuzování prezentované metody jako celku, tak v hodnocení dílčích aplikací či detailů lexikografického zpracování jednotlivých hesel.

Rozsahem skromnější oddíl *Dvojjazyčná lexikografia v praxi* je věnován otázkám stavby hesel v dvojjazyčném slovníku vzhledem k dílčím lexikograficky relevantním parametrům jednotlivých lexémů (fonetickému, gramatickému, stylistickému, ekvivalenčnímu atd.) a uzavírá jej

kapitola s ukázkami aplikace zmíněných parametrů na hesla v dvojazyčném slovníku.

Poslední čtvrtinu knihy (*Zhrnutí a závěry*) tvoří vedle syntetizujícího závěru důkladné trojazyčné resumé a obsáhlý soupis literatury.

Publikace Elly Sekaninové představuje cennou syntézu poznatků získaných vlastní mnohaletou lexikografickou prací a bude jistě vítaným zdrojem poučení nejen pro ty, kteří se otázkami teoretické i praktické lexikografie zabývají hlouběji.

J. Gazda

Slovníky a "nadslovníky" Petra Dvořáčka

Dvořáček, P.: "Nadslovník" (Slovník obtížnější terminologie z oblasti práva, financí, administrativy) česko-ruský. JTP Praha 1994, 70 s. "Nadslovník" (Slovník obtížnější terminologie), technický česko-ruský. JTP 1994, 100 s.

V době, kdy rusistických prací vychází skutečně jako šafránu, je každý nový titul sledován se zvýšeným zájmem. Nejinak tomu jistě bude i u česko-ruského "Nadslovníku" Petra Dvořáčka, tím spíše, že ho avizovala a vydala Jednota tlumočnicků a překladatelů, která je pokládána za garanta profesionality translatologické činnosti u nás. Tak jsme tomu rozuměli i my, kteří již několik let vychováváme překladatelský dorost, a proto jsme našim studentům - v plné víře ve kvalitu díla - slovník doporučovali. Je proto nyní naší povinností vyslovit své připomínky, a to nejen nás - učitelů, ale i studentů, protože právě oni zřejmě budou nejčastějšími uživateli. Necht' je tedy naše recenze brána jako publikovaná odpověď na otázky, se kterými se musí každý z uživatelů vypořádat, začínající překladatel především. Zastavíme se nejdříve u samotného označení publikace "slovník". Máme za to, že v české lexikografické tradici, již vděčíme nejen za celou řadu výborných slovníků, je tento pojem spojován s určitým obsahem. Po budoucích překladatelích žádáme, aby měli základní sumu vědomostí o lexikografické teorii a praxi, aby

zvládli tzv. lexikografickou kompetenci (*Man, O.:* Ruské lexikografické termíny, jejich chápání a překlad. RTaP 1989, 3, 13-16). "Slovník" profesionála, který nyní dostávají do rukou, se však tomuto označení zcela vymyká. Proč ho tedy nenazvat odpovídajícím způsobem? Vždyť jde vlastně o abecedně (a málo přehledně) uspořádaný soubor (slov, slovních spojení, některých vazeb, zkratek) bez jakékoli další výbavy, který začínajícího překladatele notně potrápí. Nebo bude testovat jeho asociativní vazby, jak to s námi provedla některá "hesla". Kuriozní je např. podoba "hesla" za: za (*podpisování*) - za. Obdobně: *provádí se* - во исполнение a mnohá jiná.

Autor v předmluvě sděluje, že slovník neobsahuje balast typu "obchod" apod., nýbrž jen ty výrazy, které ho za celý život nějak potrápily či znejistily. Předkládá však ve svém souboru celou řadu zcela obvyklých slov a spojení, která najdeme i ve středních překladových slovnících, a je tedy zbytečné vytvářet z nich "strašáka". Jestliže pomíneme spojení typu *adaptace struktur* - *адаптация структур*, pak slova (termíny) jako *branec*, *bankovka*,